

A.S. Puşkin'in Eserlerinde Ermeni İmgesi¹

Arş.Gör. Gülsün YILMAZ GÖKKİS²

Özet: Dünya edebiyatının klasikleri arasında yer alan Rus şair Aleksandr Sergeyeviç Puşkin 1820'li yıllarda farklı amaçlarla Kafkasya'ya seyahatler yapmıştır: Sürgün olarak, görevli olarak, kaçak olarak veya ziyaret amacıyla. 1829 yılında yaptığı seyahatinde ise Erzurum'a kadar gelmiştir.

Puşkin, Kafkasya'ya seyahatlerini Türkiye'ye ve Türk halkına karşı üretilen Ermeni iddiaları henüz tasarlanmadan çok önce gerçekleştirmiştir.

Bu makalenin amacı, Ermeni iddiaları kapsamında yüz yılı aşkın bir süredir yürütülen söz konusu kara propagandanın nesnesi olarak kullanılan Ermeni halkıyla ilgili bir Rus şairin Kafkasya'ya yaptığı seyahatlerinden edindiği izlenimlerden yola çıkarak eserlerinde yarattığı Ermeni imgesini irdelemektir. Bu amaç çerçevesinde A. S. Puşkin'in "Gavriiliada", "Tazit", "Don", "Onegin'in Seyahatinden Pasajlar", "Prenses A. D. Abamelek Albümü" ve *Erzurum Yolculuğu* adlı eserleri metne bağlı analiz yöntemiyle incelenmiştir. Hedeflenen, konuyla ilgilenen araştırmacılara yeni bilgiler ve farklı bakış açısı kazandırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Puşkin, Ermeni imgesi, "Gavriiliada", "Tazit", *Erzurum Yolculuğu*.

¹ Bu makale Gülsün Yılmaz Gökkis'in Prof. Dr. Birsen Karaca danışmanlığında hazırladığı "Türk, Rus ve Ermeni Edebiyatlarında Ermeni İmgesi" başlıklı yüksek lisans tezinde bir bölüme yeni kaynaklar eklenerek yeniden kaleme alınmıştır.

² Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ermeni Dili ve Kültürü Doktora Öğrencisi.

Puşkin'in Eserlerinde Ermeni Simgesi

Abstract: Russian poet Aleksandr Sergeyevic Pushkin, one of the classics of world literature, traveled to the Caucasus for various purposes during the years of 1820: as an exile, as an officer, as a fugitive or as a visitor. During his journey in 1829, he came up to Erzurum

Pushkin had fulfilled his travels far before Armenian allegations against Turkey and Turkish people, were designed.

The aim of this article is to examine the Armenian image created by the impressions of a Russian poet during his travels to the Caucasus about Armenian people who were used as the object of the so-called black propaganda of over hundred years within the scope of the Armenian claims. Within the frame of this aim, A. S. Pushkin's "Gavriliada", "Tazit", "Don", "Passages from Onegin's Travel", "Princess A. D. Abamelek Album" and *A Journey to Arzrum* have been analyzed by using the context-dependent analysis method. The aim is to give new information and a different point of view to the researcher interested in the subject

Key Words: Pushkin, Armenian Image, "Gavriliada", "Tazit", *A Journey to Arzrum*.

Bu makalenin amacı, ünlü Rus şair Aleksandr Sergeyeviç Puşkin'in³ eserlerinde yarattığı Ermeni imgesini irdelemektir. Bunu yaparken şairin altı eserini ele alacağız: "Gavriliada" («Гавриилиада»), "Tazit" (Тазит), "Don" ("Дон"), "Onegin'in Seyahatinden Pasajlar" ("Отрывки из путешествия Онегина"), Prens A. D. Abamelek Albümü ("В Альбом Кж. А. Д. Абамелек") ve *Erzurum Yolculuğu* (Путешествие в Арзрум).

³ Şair, 26 Mayıs 1799 tarihinde Moskova'da dünyaya gelmiştir. Babası soylu Sergey Lyoviç Puşkin, annesi "Büyük Petro'nun Arabı" Hannibal'ın torunu Nadejda Osipovna'dır. Puşkin, 27 Ocak'ta Dantes ile yaptığı düello sonucunda 29 Ocak'ta hayatını kaybetmiştir.

NOT: 1. Yukarıda verilen 26 Mayıs 1799 tarihi eski takvime göredir. Yeni takvime göre şairin doğum tarihi 6 Haziran 1799'dur.

2. Hannibal, Aslen Habeş prensinin oğludur. Osmanlı ile yapılan savaşta Habeş prensi yenilmiştir. Küçük İbrahim Osmanlı sarayına getirilmiştir. I. Petro, Osmanlı elçisinden birkaç tane zenci çocuk istemiş ve İbrahim de bu vesileyle Rusya'ya gönderilmiştir. İbrahim'in aslında Habeş prensinin oğlu olduğunu öğrenen I. Petro, ona kendi soy ismini vermiştir. (TROYAT, Henri, *Puşkin I*, Çev: Oğuz PELTEK, Milli Eğitim Basımevi, 1950, s. 18)

Gülsün Yılmaz GÖKKİS

Bu eserler, yayım sırası dikkate alınarak metne bağlı analiz yöntemiyle incelenecektir.

Bu bağlamda ilgi alanımıza giren ilk eser “Gavriiliada” dır. “Gavriiliada”, Puşkin’in gençlik dönemi çalışmalarındandır, 1821 yılında yazılmış fakat sansür nedeniyle yayımlanmamıştır. Eser Rusçada tam metin olarak ilk kez 1918-1922 yılları arasında yayımlanmıştır.⁴ Türkçedeki ilk baskısı 2012 yılında gerçekleşmiştir.⁵ 39 kıtadan oluşan poemanın, kıtalarındaki dize sayıları farklıdır.

Yaptığımız taramada, Türkiye’de bir istisna dışında⁶ “Gavriiliada”yı konu alan herhangi bir akademik çalışmaya rastlanmamıştır. Bu eserin şairi Aleksandr Sergeyeviç Puşkin’e Türkiye’deki akademik dünyanın ne kadar ilgi gösterdiğini de araştırdık ve yeteri kadar ilgi gösterilmediğini tespit ettik. Yükseköğretim Kurulu Tez Tarama sayfasında, 10’u yüksek lisans, 2’si doktora çalışması olmak üzere Puşkin üzerine yazılmış sadece 12 tez kayıtlıdır.⁷ Bunlardan 9 tanesine erişim sağlayabildik ve yalnızca bir kez “Gavriiliada” adının geçtiğini tespit ettik.⁸

⁴ <http://feb-web.ru/feb/pushkin/serial/vr/vr-0732.htm> (18.07.2013)

Not: 1. Ancak Poema, Sovyetler Birliği döneminde yapılan bu ilk baskısında yanlışlıkla Gavriiliada adıyla çıkmıştır.

2. Eserin gerçek adı “Gavriiliada”dır. Bahsedilen baskıda hatalı olarak “i” harfinin biri eksik yazılmıştır.

⁵ PUŞKİN, Aleksandr Sergeyeviç, *Poemalar*, Çev: Kayhan YÜKSELER, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012.

⁶ Bu istisna 2013 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ermeni Dili ve Kültürü ABD’da savunduğum “Türk, Rus ve Ermeni Edebiyatlarında Ermeni İmgesi” başlıklı yüksek lisans tezidir. Bkz: YILMAZ GÖKKİS, Gülsün, “Türk, Rus ve Ermeni Edebiyatlarında Ermeni İmgesi”, Danışman: Prof. Dr. Birsen KARACA, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ermeni Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, Ankara, 2013.

⁷ Bkz: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (24.02.2018). Bu tezlerden 10’u Batı Dilleri ve Edebiyatları, 1’i Dilbilim ve 1’i Bale ve Dans Bölümlerine aittir.

⁸ YASSINOVA, “Aina, Aleksandr Sergeyeviç Puşkin’in Masalları Üzerine Bir İnceleme”, Danışman: Prof. Dr. Ayla KAŞOĞLU, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, 2015, Ankara, s. 21 (Yüksek Lisans Tezi).

Puşkin'in Eserlerinde Ermeni Simgesi

“Gavriiliada”yı incelerken şairin, gençlik döneminde dine karşı septik bir yaklaşım içinde olduğunu unutmamak gerekir.⁹ Bu konuda lisedeki müdürlerinden Georg Reingold von Engelhardt (1775-1862) Puşkin’le ilgili raporunda, “*Onun kalbi, donmuştur, bomboştur. Onda ne aşk, ne din inancı vardır*”¹⁰ demiştir.

“Gavriiliada”nın konusu eski ahitten alınmıştır. Puşkin’den önce konuyu Fransız şair Evariste de Parny (1753-1814) *Tanrıların Savaşı* (1796) adlı eserinde işlemiştir ve ihtimal ki genç Puşkin de Parny’den etkilenmiştir.¹¹

Eserin başkahramanı melek Gavriil’dir.¹² Esere hâkim olan anlatım tutumu parodisttir. Poemada olaylar, Yahudi bir genç kız olan Mariya, Tanrı, Tanrı’nın haberci meleği Gavriil ve şeytan arasında geçer. Olaylar anlatılırken aşk, cinsellik ve hırs motifleri ön plana çıkar. Maria Rubins’in tespitiyle “*Gavriiliada*, ortak bir dünya görüşü sunar: Karakterler, anlatıcı ve okuyucu eşit bir şekilde şehvete saplantılıdır.”¹³

“Gavriiliada”nın makalemizin ilgi alanına girmesinin nedeni, Puşkin’in eserde anlattıklarını bir Ermeni söylencesinden aldığını anons eden dizesidir.

<...>

Sonra, çağırıp gözdesi Gavriil’i,
Sade bir dille açıkladı aşkını.

⁹ <http://magazines.russ.ru/voplit/2004/3/ras4-pr.html> (16.07.2013).

¹⁰ TROYAT, Henri, *Puşkin I*, s. 72.

¹¹ https://en.wikipedia.org/wiki/%C3%89variste_de_Parny (18.07.2013).

¹² Tanrının haberci meleği. Türkçe’de karşılığı Cebrail’e, İngilizce de ise Gabriel’e denk düşer.

¹³ Rubins Maria, “Puskin’s Gavriiliada: A Study of the Genre and Beyond”, <http://www.jstor.org/discover/10.2307/310103?searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dmaria%2Brubins%26Search%3DSearch%26gw%3Djtx%26prq%3Dpuskin%2527s%2Bgavriiliada%2B%2Ba%2Bstudy%2Bof%2Bthe%2Bbeyond%2BAND%2Bgenre%26hp%3D25%26acc%3Doff%26aori%3Doff%26wc%3Don%26fc%3Doff&Search=yes&searchText=rubins&searchText=maria&uid=2129&uid=2134&uid=4582702647&uid=2&uid=70&uid=3&uid=4582702637&uid=60&sid=21102540326657> (16.07.2013).

Gülsün Yılmaz GÖKKİS

Sohbetlerini onların kilise bizden gizledi,
Evangelist¹⁴ biraz kusur işledi!
Ama **Ermeni söylencesi** şöyle der,
Göklerin sultanı, beklemeden övgüleri,
Merkuri¹⁵ olarak başmeleği seçti,
Fark edep ondaki akli ve yeteneği, –
Ve akşamleyin Mariya'ya gönderdi.
Başmeleğin gönlünden geçen bir başka onurdu:
Sık sık o elçilik görevlerinde mutlu olmuştu;
Taşımak ufak tefek notları ve haberleri
Gerçi karlı bir işti, ama o onur sahibiydi.
Ve şan düşkünü oğul, gönlünde yatını saklayıp,
Mecburen lütufkâr dalkavuk oldu
Göklerin sultanı... yeryüzünün de muhabbet tellalı.

<...>

(Rusçadan çeviren: Birsen Karaca)

Puşkin'in "Gavriliada"da bir Ermeni söylencesinden bahsetmesi ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır:¹⁶ S. M.

¹⁴ Kelime anlamı "kutsal kitaba yönelmek" olan Evanjelizm, takdiri ilâhi gereği yeniden doğuşçu Hristiyanların (born again Christian) semâya yükseltilerek büyük sevinç/vecd ile mükâfatlandırılacakları inancına dayandırılmaktadır.

(<http://journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/iktisatsosyoloji/article/view/4774/4337>, 17.07.2013).

¹⁵ *Poemalar* adlı çalışmada Kayhan Yükseler, poemada yer alan "В Меркурии" kalıbındaki Меркурий kelimesinin astronomi alanındaki anlamını kullanarak çevirmiştir. Oysa Меркурий kelimesi eski zamanlarda tanrıların habercisi (<http://college.ru/astronomy/course/content/chapter4/section2/paragraph1/theory.html>, 16.07.2013) anlamıyla kullanılmaktaydı. Yükseler'in yapmış olduğu bu hata eserde anlam kaymasına yol açmıştır. Çeviride buna benzer hatalar bulunmaktadır.

Puşkin'in Eserlerinde Ermeni Simgesi

Şvartsband, "Ermeni söylencesi"nin tamamen Puşkin'e ait bir kelime oyunu olduğunu iddia etse de¹⁷, M. P. Alekseyev, söylencenin basit bir kurgu olmadığı görüşündedir.¹⁸ "Gavriliada"da anılan "Ermeni söylencesini" irdeleyen ve ulaşabildiğimiz tek kaynak, M. F. Muryanov'un "Из комментариев к Пушкинским Произведениям"¹⁹ adlı çalışması olmuştur. Muryanov'a göre, Puşkin'in bahsettiği söylence Ermeni kültüründe yaşamaktadır.²⁰ Bununla birlikte aynı araştırmacı söylence üzerine yapılan çalışmaların henüz başarıya ulaşmadığı bilgisini de verir. Muryanov, makalesinde Ermenilerin Hıristiyanlığı kabul etme sürecini incelemektedir: Araştırmacı tarafından verilen bilgiye göre, Rus İmparatorluğu'nda Kutsal Kitabın Ermenice olarak basılmasına oldukça geç bir süreçte, 1817 yılında izin verilmiştir. Çünkü Kalkedon Konsilinin²¹ (Kadıköy Konsili²², 451) ve bu konsili takip eden tüm dünya konsillerinin Hıristiyanlık ile ilgili olarak almış oldukları kararları kabul etmeyen Ermeni kilisesinin tutumu monofizit bir sapkınlık olarak değerlendirilmiştir. *"Henüz kendi dogmatik gelişimini tamamlamamış olan -evrensel kiliseden- kendi annesinden kopan Ermeni kilisesi, tam bir inanç bilincine sahip olmayan, eksik doğmuş (bir çocuk) gibi kalmıştır."*²³

İnceleme konumuz olan ikinci eser "Tazit"tir. "Tazit", 1829 yılının sonları ile 1830 yılının başlarında yazılmış bir eserdir. Poema türüne ait olan bu eser, 1837 yılında Jukovski tarafından

¹⁶ Görüşlerle ilgili olarak Bkz: <http://magazines.russ.ru/nlo/2006/79/ko49.html>, <http://feb-web.ru/feb/pushkin/serial/vr/vr-0732.htm>, http://febweb.ru/feb/classics/critics/alekseev_m/a72/a72-281.htm.

¹⁷ <http://magazines.russ.ru/nlo/2006/79/ko49.html> (18.07.2013).

¹⁸ http://feb-web.ru/feb/classics/critics/alekseev_m/a72/a72-281.htm (18.07.2013).

¹⁹ <http://feb-web.ru/feb/pushkin/serial/vr/vr-0732.htm> (18.07.2013).

²⁰ <http://feb-web.ru/feb/pushkin/serial/vr/vr-0732.htm> (18.07.2013).

²¹ http://dic.academic.ru/dic.nsf/brokgauz_efron/109651/%D0%A5%D0%B0%D0%BB%D0%BA%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9 (18.07.2013).

²² http://tr.wikipedia.org/wiki/Kalkedon_Konsili (18.07.2013).

²³ <http://feb-web.ru/feb/pushkin/serial/vr/vr-0732.htm> (18.07.2013).

Gülsün Yılmaz GÖKKİS

Sovremennik dergisinde bölümler halinde “Galub”²⁴ başlığıyla yayınlanmıştır. Puşkin’in bu poeması, günümüzde eserin başkahramanı Tazit’in adıyla basılmakta ve anılmaktadır.²⁵

Poemanın Türkçedeki ilk baskısı 2012 yılında gerçekleşmiştir.²⁶ “Gavriiliada” gibi, “Tazit” de Türkiye’de yapılan çalışmalarda araştırmacıların ilgisi dışında kalmış bir eserdir.

Puşkin, bu eserini Kafkasya ziyaretinden sonra yazmıştır. Mark Altshuller, Rus şairin “Tazit” i yazarken, romantik bir yazar olarak ün yapmış olan İşkoçyalı şair Walter Scott’un (1771-1832) “The Fair Maid of Perth” (1828) adlı eserinden etkilendiğini belgelemektedir.²⁷

“Tazit”in konusu genel hatlarıyla şöyledir: İhtiyar bir Çerkez olan Gasub’un oğlu düşman tarafından öldürülmüştür. Cenazede yaşlı bir adam, Gasub’un on üç yıl önce kendisine “cesur bir Çeçen yaratması” için teslim ettiği diğer oğlu Tazit’i getirir. Gasub, oğlu Tazit’in varlığında teselli bulmayı umut eder. Gasub için Tazit kardeşinin intikamını alacak olan oğuldur. Fakat Tazit, Gasub’un beklentilerini boşa çıkartır. Tazit, içine kapanık, sürekli olarak dağlara kaçan ve günlerce gelmeyen, “tembel”, “ası” bir delikanlıdır. Kardeşinin katilini dağlarda yaralı görmüştür ama kardeşinin intikamını almamıştır, tıpkı Shakespeare’in yarattığı Hamlet karakteri gibi. Gasub, bu davranışı yüzünden Tazit’i lanetler ve evden kovar.

Daha sonraları Tazit, genç bir Çeçen kızına âşık olur ve kızı babasından ister. Fakat kızın babası, babası tarafından lanetlenip

²⁴ Poemada eserin başkişisi Tazit’in babasının adı Gasub’tur. Galub olarak yazılmasının nedeni ise muhtemelen Jukovski’nin yanlış okumasından kaynaklanmaktadır

(Bkz:http://feb-web.ru/feb/classics/critics/bondi_s/bon/bon-054-.htm, 18.07.2013).

²⁵ ALTSHULLER, Mark, “Motif in Sir Walter Scott’s The Fair Maid of Perth and Aleksandr Puskin’s Tazit”,

<http://www.jstor.org/discover/10.2307/308925?uid=2134&uid=4582702647&uid=2&uid=70&uid=3&uid=4582702637&uid=60&sid=21102172417603> (21.07.2013).

²⁶ PUŞKİN, Aleksandr Sergeyeviç, *Poemalar*. a.g.e.

²⁷ ALTSHULLER, Mark, a.g.e.

Puşkin'in Eserlerinde Ermeni Simgesi

kovulmuş, korkak bir adama kız vermeyeceğini net bir şekilde ifade eder. Tazit, oralardan da uzaklaşır ve bir daha geri dönmez.

Puşkin'in bu eserinin makalemizde yer almasının nedeni ise, eserde çizilen Ermeni imgesidir. Eser kahramanlarından olan Gasub'un oğlu Tazit'le yaptığı konuşmalarda Ermeni karakteri şöyle resmedilir:

“Baba:

Neredeydin, oğul?

Oğul:

Kayalıklı kanyonda,
Taşlık kıyının yarıldığı
Ve Daryal'a yolun açıldığı yerde.

Baba:

Orada ne yapıyordun?

Oğul:

Terek'i dinliyordum.

Baba:

Peki görmedin mi bir Gürcüyü ya da Rusu?

Oğul:

Gördüm, mal götüren
Bir Ermeni Tiflis arabasıyla.

Baba:

Muhafızları var mıydı?

Oğul:

Hayır, yalnızdı.

Baba:

Neden tesadüfi bir darbeyle

Gölsün Yılmaz GÖKKİS

Onu yere sermeyi düşünmedin.
Ve neden kayalıktan üzerine sıçramadın?

Çerkez'in oğlu tek cevap vermeden
Gözlerini yere indirdi.

<...>

Tazit yeniden atını eyerliyor.
İki gün iki gece ortadan kayboluyor.
Üçüncü gün ölü gibi solgun,
Eve geliyor. Babası,
Onu görerek, soruyor:
“Neredeydin sen?”

Oğul:

Orman sınırının yakınında
Kuban köyleri civarında.

Baba:

Kimi gördün?

Oğul:

Düşmanı.

Baba:

Kimi? Kimi?

Oğul:

Kardeşimin katilini.

Baba:

Oğlumun katilini!

Puşkin'in Eserlerinde Ermeni Simgesi

Yaklaş!.. nerede onun başı?

Tazit!.. Bana o kafa gerekli.

Ver doya doya bakayım!

Oğul:

Katil

Yalnız, yaralı, silahsızdı.

Baba:

Kan borcunu unutmamışsın!..

Düşmanı sırt üstü devirdin,

Doğru değil mi? Kılıcını çıkardın,

Boğazına çeliği sapladın

Ve sessizce üç kez çevirdin,

Kendinden geçtin onun inlemeleriyle

Onun yılansı ölümüyle...

Kafası nerede?.. Ver... Gücüm kalmadı...

Fakat oğul, gözlerini yere indirerek, sustu.

Ve Gasub kara gece gibi oldu

Ve öfkeyle oğluna haykırdı:

“Defol git- Sen bana oğul değilsin,

Sen Çeçen değilsin- Sen yaşlı bir kadın,

Sen korkak, sen köle, sen bir Ermenisin.”

Yukarıdaki dizelerde, Gasub'un, belleğinde sakladığı Ermeni imgesiyle Tazit'te gördüğü olumsuz nitelikleri örtüştürmesi dikkat çekicidir. Diğer yandan Gasub'un, oğlu Tazit'e öfke anında söylediği sözler, genç Puşkin'in ziyaret için bulunduğu Kafkasya'da diyalog kurduğu insanları ve toplumları ne kadar derinden gözlemlendiğinin belgeliyor. Bu gözlemde, 1820'li yıllarda

Gülsün Yılmaz GÖKKİS

Kafkasya’da yaşayan halkların ilişkileri de net olarak resmedilmiştir. Bu sözler, bir başka açıdan ise Kafkasya’da yaşayan bir halkın toplumsal belleğinde korunan cesaret ve korku algısını değerlendirmemize olanak veriyor.

Puşkin “Don”²⁸ adlı eserinde bir Ermeni imgesi yaratma hedefi taşıyor. 1829 yılında yazılan eserde Anadolu ve Ermenistan topraklarından geçen üç nehirden bahsetmektedir: Bu nehirler, Aras, Fırat ve Arpaçay’dır.

Puşkin, tıpkı “Don” adlı eserinde olduğu gibi “Onegin’in Seyahatinden Pasajlar”²⁹ adlı eserinde de özel bir Ermeni imgesi yaratmıyor. Ermeniler, Puşkin’in Odessa’nın sokaklarında gördüğü halklardan yalnızca biri olarak karşımıza çıkıyor.

A. S. Puşkin’in inceleyeceğimiz bir diğer eser ise, şairin 1832 yılında yazdığı “Prens A. D. Abamelek Albümü”³⁰ adlı şiiridir.

“Bir zamanlar (hatırlıyorum içim dolarak)
Size kur yapmaya cesaret ettim tutkumdan,
Siz harika bir çocuktunuz.
Büyümüştünüz sevgiyle
Size şimdi tapıyorum ben.
Ardınızdan yüreğim ve gözlerimle takip ediyorum
Elimde olmadan heyecana kapılıyorum
Ve ününüzle ve sizinle,
Tıpkı yaşlı bir dadı gibi gurur duyuyorum.”

Puşkin bu şiirinde, Ermeni asıllı Rus çevirmen Anna Davidovna Abamelek Lazareva’dan bahsetmektedir. Rubine Safaryan, *Rus Yazarların Gözüyle Ermenistan (Армения*

²⁸ http://rvb.ru/pushkin/01text/01versus/0423_36/1829/0502.htm (26.02.2018).

²⁹ (1829-1830) <http://www.poetry-classic.ru/9-10.html> (02.04.2018).

³⁰ http://rvb.ru/pushkin/01text/01versus/0423_36/1832/0572.htm (26.02.2018).

Puşkin'in Eserlerinde Ermeni Simgesi

глазами русских литераторов)³¹ adlı eserinde Puşkin'in General David Abamelek'in ailesini tanıdığını ve evinde bulunduğu bilgisini verir.³² Bu eserde sevgiyle büyümüş harika bir çocuk imgesi sunulur. Bunun yanında genç, tanınmış ve güzel bir kadın imgesi de dikkat çekmektedir.

*Erzurum Yolculuğu*³³ gezi notu olarak kaleme alınmıştır. Dört bölümden oluşan bu eserin ikinci bölümünde Puşkin, Ermenistan'ın görünüşü, iklimi, adını belirtmediği bir köy ve Ağrı Dağı hakkında bilgi verir. Puşkin, Erzurum'a kadar uzanan yolculuğu sırasında Kars şehrini de ziyaret eder. Burada bir gece evlerinde konakladığı bir Ermeni ailesi de Puşkin'in eserine konu olur. Puşkin, bu ailenin küçük oğlu Artemi'nin savaşa olan ilgisinden bahsetmekte ve onu şöyle resmetmektedir: “<...> bir Türk aygırı üzerinde, elinde esnek Kürt kargısı, belinde hançer, Türkleri ve savaşı sayıklayarak yanımda dörtnala ilerliyordu.”³⁴

38 yıllık yaşamı boyunca Rus edebiyatına çok sayıda eser veren Puşkin³⁵, “Gavriiliada”da Hıristiyanlığa karşı olan septik yaklaşımını açıklarken bir “Ermeni Söylencesi”ni kaynak olarak göstermiştir. Puşkin, bu yöntemle anlattığı konuyla arasına ironik bir mesafe koymayı başarmıştır. Ancak söylencenin Ermeni kültüründe yaşayıp yaşamadığı sorusu henüz cevaplandırılmamıştır. Eserlerinde konu olarak sık sık Kafkasya'yı işleyen şair, “Tazit”te okurlarına Kafkasya'da yaşayan bir halkın (Çerkez) bir başka halkla (Ermeni) ilgili algısını aktarıyor. “Tazit”te de Çerkez toplum belleğinde var olduğunu söylediği Ermeni imgesini kullanarak mesafeli bir tutum sergilemeyi başarmıştır. Buna ilave olarak, şair, “Don”da özel bir

³¹ САФАРЯН, Рубине, Армения глазами русских литераторов, Центр «Златоуст», 2013.

³² САФАРЯН, Рубине, там же, с. 17.

³³ Bu eser Puşkin'in Kafkasya yaptığı yolculukta tuttuğu notlardan oluşmaktadır ve 1836 yılında *Sovremennik (Современник)* dergisinde *Erzurum'a Seyahat* adı altında yayımlanmıştır.

³⁴ УШКИН, А., Золотой Том, Путешествие в Арзрум, Издательство “Имидж”, Москва, 1993, с. 666.

³⁵ KULEŞOV, V. İvanoviç, *Puşkin*, Çev: Birsen KARACA, Multilingual, İstanbul, 2000.

Gülsün Yılmaz GÖKKİS

Ermeni imgesi yaratmak yerine, Ermenilerden ve Ermenistan'dan söz etmiştir. “Onegin’in Seyahatinden Pasajlar”da ise yine şairin bir Ermeni imgesi yaratmak kaygısı taşımadan, kalabalık bir grup içinde herhangi bir millet olarak Ermenileri andığı görülmüştür. “Prens A. D. Abamelek Albümü” adlı şiirin yapısı ise diğer eserlerden çok farklıdır. Şairin incelediğimiz tüm eserleri arasında olumlu Ermeni imgesi yarattığı tek eser bu şiiridir. Bu şiirde ön planda olan Ermeniler ve Ermenilik değil, şairin sevdiği ve beğendiği bir kadındır. *Erzurum Yolculuğu*'nda ise Ermenilerin Türklere ve savaşa karşı ilgisi satır arası bir bilgi olarak sunulmuştur.

Kaynaklar

- KARACA, Birsen, “Rus Edebiyat Tarihinde Öykü Türünün Gelişim Evreleri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Sayı: 44-1, 2004.
- KULEŞOV, V. İvanoviç, *Puşkin*, Çev: Birsen KARACA, Multilingual, İstanbul, 2000.
- PUŞKİN, Aleksandr Sergeyeviç, *Poemalar*, Çev: Kayhan YÜKSELER, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012.
- ПУШКИН, А., Золотой Том, *Путешествие в Арзрум*, Издательство “Имидж”, Москва, 1993, с. 666.
- САФАРЯН, Рубине, Армения глазами русских литераторов, Центр «Златоуст», 2013.
- TROYAT, Henri, *Puşkin I*, Çev: Oğuz PELTEK, Milli Eğitim Basımevi, 1950.
- YASSINOVA, “Aina, Aleksandr Sergeyeviç Puşkin'in Masalları Üzerine Bir İnceleme”, Danışman: Prof. Dr. Ayla KAŞOĞLU, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, 2015 (Yüksek Lisans Tezi).
- YILMAZ GÖKKİS, Gülsün, “Türk, Rus ve Ermeni Edebiyatlarında Ermeni İmgesi”, Danışman: Prof. Dr. Birsen KARACA, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ermeni Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, Ankara, 2013 (Yüksek Lisans Tezi).

Puşkin'in Eserlerinde Ermeni Simgesi

İnternet Kaynakları

- <http://feb-web.ru/feb/pushkin/serial/vr/vr-0732.htm> (18.07.2013)
- <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B0%D0%B2%D1%80%D0%B8%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%B0%D0%B4%D0%B0> (18.07.2013)
- <http://magazines.russ.ru/voplit/2004/3/ras4-pr.html> (16.07.2013)
- https://en.wikipedia.org/wiki/%C3%89variste_de_Parny (18.07.2013)
- <http://www.jstor.org/discover/10.2307/310103?searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dmaria%2Brubins%26Search%3DSearch%26gw%3Djtx%26prq%3Dpuskin%2527s%2Bgavriliada%2B%2Ba%2Bstudy%2Bof%2Bthe%2Bbeyond%2BAND%2Bgenre%26hp%3D25%26acc%3Doff%26aori%3Doff%26wc%3Don%26fc%3Doff&Search=yes&searchText=rubins&searchText=maria&uid=2129&uid=2134&uid=4582702647&uid=2&uid=70&uid=3&uid=4582702637&uid=60&sid=21102540326657> (16.07.2013)
- <http://journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/iktisatsosyoloji/article/view/4774/4337>, (17.07.2013).
- <http://college.ru/astronomy/course/content/chapter4/section2/paragraph1/theory.html>, (16.07.2013).
- <http://magazines.russ.ru/nlo/2006/79/ko49.html> (18.07.2013).
- http://feb-web.ru/feb/classics/critics/alekseev_m/a72/a72-281.htm (18.07.2013).
- http://dic.academic.ru/dic.nsf/brokgauz_efron/109651/%D0%A5%D0%B0%D0%BB%D0%BA%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9 (18.07.2013).
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Kalkedon_Konsili (18.07.2013).
- <http://feb-web.ru/feb/classics/critics/bondis/bon/bon-054-.htm> (18.07.2013).

Gülsün Yılmaz GÖKKİS

- ALTSHULLER, Mark, “Motif in Sir Walter Scott’s The Fair Maid of Perth and Aleksandr Puskin’s Tazit”,

<http://www.jstor.org/discover/10.2307/308925?uid=2134&uid=4582702647&uid=2&uid=70&uid=3&uid=4582702637&uid=60&sid=21102172417603> (21.07.2013).

- <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (24.02.2018).
- http://rvb.ru/pushkin/01text/01versus/0423_36/1829/0502.htm (26.02.2018).
- <http://www.poetry-classic.ru/9-10.html> (02.04.2018).
- http://rvb.ru/pushkin/01text/01versus/0423_36/1832/0572.htm (26.02.2018).